

Република Србија

Министарство
заштите животне
средине

Пројекат „Водичи у природи - иновативни
предузетници паркова природе“

Пројектни партнери:

ПРЕПОРУКЕ

**ЗА ИНСТИТУЦИОНАЛНУ ПОДРШКУ И ПОДСТИЦАЊЕ
ЗЕЛЕНОГ ЗАНИМАЊА, ПРЕДУЗЕТНИК ВОДИЧ У ПРИРОДИ**

Мишљење и ставови изражени у овој публикацији искључива су одговорност аутора и његових сарадника и не представљају нужно званичан став Министарства животне средине.

Садржај

1. Опис и циљеви.....	3
2. Опис законског оквира за обављање послова водича	3
3. Опис послова водича	5
4. Обука водича у природи.....	7
5. Улоге заинтересованих страна у подршци	8

1. Опис и циљеви

Заштићена подручја су подручја која одликује изражена геолошка, биолошка, екосистемска и/или предеона разноврсност, због чега се актом о заштити проглашавају заштићеним подручјима од општег интереса. У Републици Србији је укупно 463 заштићених подручја, са укупном површином око 662.435 ha или 7,9 % укупне територије Републике Србије, која се категоришу на:

- националне паркове који се проглашавају посебним законом,
- друга заштићена подручја I категорије које проглашава Влада Републике Србије,
- подручја II категорије, односно природна добра регионалног значаја, а решење о заштити доноси Покрајинска влада АП Војводине,
- природна добра III категорије за које решење доноси јединица локалне самоуправе.

Решењима о заштити утврђује се управљач, који чува, унапређује, промовише природно добро, односно на основу плана управљања спроводи активне мере заштите у циљу очувања природних вредности подручја.

Према Просторном плану Републике Србије („Сл.гл.РС”, број 88/2010), површина заштићених подручја би требала да износи 12% до 2020. године. Заштићена површина у европским земљама: Хрватска (8,5%), Словенија (12,5%), Француска (16,9%), Аустрија (24,4%) и Немачка (42%).

Србија је 2006. године потписала Међународну конвенцију о заштити биодиверзитета, чиме се обавезала да ће до 2020. године повећати укупну површину територије под заштитом на 17%. Србија је један од центара биодиверзитета у Европи који се мора сачувати првенствено проглашењем нових заштићених подручја и бољим управљањем постојећим.

У последњих неколико година тренд у свету и Србији је да туристи показују све веће интересовање за посету и боравак у заштићеним подручјима, што са једне стране доноси добробит локалним заједницама које живе у њима, а са друге стране намећу обавезу праћења утицаја корисника, како би се спроводиле мере заштите и очувале основне функције заштићених подручја, а то је заштита вредности и својстава природних и културних добара која се у њима налазе.

Управо наведени тренд нас је навео да покренемо иницијативу, којом би смо предложили оквир за успостављање функционалног система за пријем и вођење туриста, који би са једне стране изашао у сусрет потребама туриста и локалног становништва да се унапреде одрживе економске активности, а са друге стране би се допринело очувању и унапређењу заштите подручја.

Управљачи у заштићеним подручју поседују организовану чуварску службу, која по својој функцији не омогућава сервис и услуге водича у природи, које туристи очекују. Такође, тренутно је интензивна иницијатива на глобалном нивоу да послове водича у природи обављају туристички водичи. Пракса показује да они то по потреби и чине, али веома често су њихове активности лимитиране познавањем подручја, знањима и вештинама која се захтевају и очекују.

Управо полазећи од евидентних недостатака и ограничења, као и растућим потребама туриста да у заштићеним подручјима имају сервис водича у природи, ова наша иницијатива иде у правцу успостављања подршке за развој „нове“ професије: ВОДИЧ У ПРИРОДИ. Водич у природи је особа са професионалним профилом познавања заштићеног подручја и са вештинама презентације, интерпретације основних вредности и атракција, што је суштински веза са једним заштићеним подручјем, било да ту живи или је свакодневно упућено на њега. То је особа која добро познаје подручје, људе и обичаје заједнице која живи

на заштићеном подручју, познаје атракције које су од значаја и које могу да буду предмет посебног интересовања туриста. Потенцијални водич у природи би сагласно својим вештинама и знањима, унапредио своја знања по посебном програму обуке, која би свакако обухватила кључне области обуке везане за познавање заштићеног подручја.

Обучени водич у природи, би у неопходној сарадњи и партнерству са управљачем имао шансу и могућност да самостално обавља послове водича у заштићеном подручју.

2. Опис законског оквира за обављање послова водича

Послови водича у природи нису дефинисани у посебним законским или подзаконским оквирима, као делатност или занимање којим се препознаје, опредељује и профилише потреба обављања ових послова за одрживи развој туризма у заштићеним подручјима.

Закон о заштити природе: *Чувар заштићеног подручја може истовремено обављати и послове рибочувара, чувара шума и ловочувара.*

Закон о шумама: *Шумар може обављати и остале чуварске послове прописане другим прописима из области ловства, рибарства, заштите природе.*

Закон о заштити и одрживом коришћењу рибљег фонда: *Рибочувар обавља послове чувања рибарског подручја, а у оквиру граница заштићеног подручја ове послове врши чувар природе који има положен стручни испит и лиценцу за рибочувара и он је рибочувар.*

Закон о туризму одредио је услове за пружање услуга **туристичког водича, локалног туристичког водича, туристичког пратиоца, туристичког аниматора и представника на туристичкој дестинацији. Туристички водич и туристички пратилац** морају да имају положен стручни испит за туристичког водича и туристичког пратиоца.

Када говоримо о класификацији делатности, **Уредба о класификацији делатности** у оквиру делатности **тур-оператор** обухватила је послове:

Организовање и спајање путовања која су продата преко туристичких агенција или директно преко тур-оператора.

Путовања могу укључити све наведене услуге или само неке од њих: превоз, смештај, исхрану, посете музејима, историјским и културним местима, позориштима, музичким и спортским манифестацијама, а у оквиру делатности:

79.9 Остале услуге резервације и делатности повезане с њима

79.90 Остале услуге резервације и делатности повезане с њима, које обухватају услуге резервације и остале услуге повезане с путовањем: резервисање превоза, смештаја, исхране, изнајмљивање возила, посећивање спортских догађаја; временски закуп смештаја (time sharing), продаја улазница за културне, спортске и забавне приредбе, помоћ туристима и посетиоцима: **обезбеђивање туристичких информација, делатност туристичких водича** и промовисање туристичке понуде.

3. Опис послова водича у природи

Сагледавши савремене потребе за развој заједница које живе у заштићеним подручјима, савремену тражњу туриста базирану на доживљају дестинације, као и потребу подршке запослењу локалне радне снаге, сматрамо да је поред већ постојећих послова за вођење туриста (туристички водичи, локални водичи...) неопходно иновирати и нове послове који су везани за туристичку понуду у заштићеним подручјима.

Током одржаних округлих столова и радионица, постигнута је сагласност да постоји потреба и могућност увођења иновативних послова водича у природи, као занимања које би обезбедило унапређење туризма у малим заједницама, продају специфичних туристичких производа и услуга, које су везане за заштићена подручја, као и заштиту и промоцију природних и културних садржаја заштићених подручја.

Туризам на подручју заштићених подручја треба да испуњава два кључна услова: да буде одржив и да се у што већој мери манифестује као екотуризам. Екотуризам је “еколошки” одговорно путовање и посета у природна подручја, ради уживања и уважавања природе (и пратећих културних одлика/вредности - како из прошлости, тако и садашњости) уз потпомагање заштите, мали негативни утицај посетилаца и корисно активно социо-економско ангажовање локалног становништва.

Смернице за развој екотуризма се односе на:

- очувању природног и културног наслеђа и тумачењу посетиоцима вредности тог наслеђа,
- укључивање локалног становништва у планирање, развој и пословање,
- стављање нагласка на индивидуалне и мање групне посете.

Локални природни и људски ресурси и производи морају бити подлога тог развоја, како ради стварања и очувања слике аутентичности, тако и ради што веће користи која треба да остане у екотуристичким дестинацијама. Промовисање идеје и планова екотуристичког развоја, као и обука људи су неизбежна потреба и мукотрпни задатак оних који креирају и спроводе политику развоја туризма у заштићеним подручјима.

У планирању екотуризма мора се одговорити на питања:

- како управљати посетиоцима,
- како организовати и уредити екодестинацију да би се она очувала и да би туриста могао доживети осећај блискости са природом и, привремено, се интегрисати у локалну заједницу,
- како изградити туристички смештај по моделу и критеријумима “ecolodge” (заштита природних и културних вредности, минималан утицај на животну средину и уклапање у пејсаж, мала потрошња воде, алтернативни извори енергије и пажљиво поступање са отпадом итд).

Дефиниције водича у природи:

1. "Неко ко ради на плаћеној или добровољној основи на вођењу туриста кроз подручја или подручје са природним и/или културним значајем, уз коришћење и интерпретацију принципа екотуризма".

2. „Он/она комуницира и тумачи значај животне средине, промовише праксе минималног утицаја, осигурава одрживост природног и културног окружења и мотивише туристе да разматрају своје животе у односу на значај еколошких или културних вредности из окружења".

Сматрамо да послове водича у природи треба да обављају лица из локланих заједница или лица која су чврсто везана за локалне заједнице и заштићено подручје за које развија водичке послове.

Водич у природи треба да има следеће особине¹:

- лидерство,
- едукатор,
- амбасадор,
- домаћинско понашање,
- фацитатор (олакшава другима да се прилагоде природним условима),
- да поседује еколошко знање,
- ентузијазам
- будите инспиративан и да комуницира на забаван начин
- по могућству познавање страних језика.

Водич у природи обавља следеће послове:

- послове вођења посетиоца, група посетилаца и туриста у заштићеном подручју, по општим и специјализованим програмима посете и презентације заштићеног подручја,
- пружа податке, информације, помоћ туристима и посетиоцима при обиласку и разгледању заштићеног подручја и његових појединих природних атракција,
- обавља послове интерпретације посебних природних вредности и атракција на терену,
- учествује у изради програма путовања, итинерера и излета за посетиоце и туристе за туристичке туре и посете заштићеном подручју,
- обавља послове резервисања превоза, смештаја, исхране, изнајмљивања возила, посете догађајима и манифестацијама,
- обезбеђује туристичке информације и промовише осталу-пратећу туристичку понуду на територији заштићеног подручја,
- прати стање на терену и опажа евентуалне промене које су од значаја за заштиту природе и културне вредности подручја и о уоченим променама обавештава управљача заштићеног подручја.

¹ Pond, K. (1993) The professional guide: Dynamics of tour guiding. New York: Van Nostrand Reinhold и App, J and Wong, K. (2001) Case study on tour guiding: professionalism, issues and problems. Tourism Management 22, 551 – 563.

4. Обука водича у природи

За успостављање квалитетних водичких услуга у заштићеним подручјима неопходно је успоставити квалитетне програме обуке који би се делом састојали од општих тренинг модула и специфичних тренинг модула.

Предлог је да **општи тренинг модули** буду:

Модул 1: Заштићена подручја и локална економија има за циљ да потенцијалне предузетнике упозна са специфичностима заштићених подручја, уобичајеним делатностима локалних заједница, начином идентификације и координације локалне економије са специфичностима заштите појединих подручја. Наведени модул посебни акценат ће имати на преносу знања, која ће омогућити да предузетници схвате значај повезивања свих постојећих економских активности у једној дестинацији, као и њихове квалитетне дестинације.

Модул 2: Заштићена подручја и правила понашања ће дати потребна знања потенцијалним предузетницима о режимима заштите у Србији, као и предностима и ограничењима која режими заштите доносе. Посебна пажња ће бити посвећена правилима понашања свих учесника у туристичким активностима и одговорностима која произилазе из режима заштите.

Модул 3: Туристичка понуда и могућност ангажовања локалне радне снаге ће ближе дефинисати улоге различитих актера у туристичкој понуди, дефинисаће законска решења везана за обављање послова у туризму, упознаће учеснике о могућностима координације или координисаног развоја туристичке понуде, кроз подршку разноврсних предузетничких идеја (нпр. Сарадња водича – орнитолога са водичем кроз културно-историјске садржаје подручја).

Модул 4: Улога водича у природи. Овај модул ће пренети потребно знање о пословима водича у природи и могућностима за креативни развој пословних подухвата, али ће такође бити пренето знање о потребним критеријумима које водич мора достићи приликом обављања послова.

Модул 5: Коришћење културно-историјског наслеђа у туристичке сврхе; Модул би најпре указао на опште принципе коришћења културно-историјског наслеђа у туристичке сврхе, а потом би се у другом делу обрадило културно-историјско наслеђе специфично за заштићено подручје за које се водич обучава.

Модул 6: Алати за спровођење послова водича у природи као пословне идеје, са менторском подршком за развој предузетничке идеје. Овај модул ће на практичан начин презентовати алате који се користе у развоју и реализацији послова водича у природи. Поред презентација техника, учесници ће кроз практичне вежбе (Вежба 1: Дефинисање пословне идеје и вежба 2: Развој пословних идеја и алата – корак по корак) радити на дефинисању своје предузетничке идеје, а том приликом ће имати менторску подршку од стране пројекта.

Специфичне тренинг модуле би чинили:

Модул 7: Практична обука; Полазници обуке ће кроз практичне модуле сагледати начин развоја предузетничког подухвата, базираног на специфичности заштићеног подручја, туристичке дестинације и индивидуалних капацитета. У оквиру овог модула могуће су следеће обуке:

- коришћење јестивог биља из природе,
- гљиве и њихово коришћење,

- посматрање птица,
- биљни и животињски свет подручја,
- локални обичаји и архитектура,
- локална гастрономија са малом школом кувања,
- геолошко наслеђе,
- авантуристичке туре (планинарење, планински бициклизам) итд.

5. Улоге заинтересованих страна у подршци успостављању занимања водича у природи

Кључни допринос у успостављању занимања водич у природи, имају следеће институције и организације:

Министарство заштите животне средине кроз подршку у дефинисању послова водича у природи, успостављању програма обуке, координацију имплементације обука и послова у заштићеним подручјима, финансијску подршку у фази развоја, као и у фази имплементације програма обуке и послова водича.

Завод за заштиту природе Србије значајну улогу треба да има у развоју и имплементацији програма обуке, као и мониторинга послова водича у природи.

Министарство трговине, туризма и телекомуникација у подршци увођењу новог занимања у водичкој служби у заштићеним подручјима, пружању подршке предузетницима водичима у природи, подршка развоју одрживог туризма у заштићеним подручјима.

Министарство пољопривреде, шумарства и водоривреде, пре свега кроз подршку развоју руралног туризма и сродних услуга у заштићеним подручјима.

Управљачи заштићених подручја поред подршке развоју програма за обуку и успостављању услуга водича у природи, на значајан начин могу допринети у прелазном периоду да кроз систематизацију радних места или кроз годишње и вишегодишње програме предвиде подршку запошљавању и ангажовању водича у природи.

Академска заједница свој допринос даје у фази развоја и реализације едукативних програма, као и њиховом праћењу и унапређивању.

Туристичке организације пре свега имају улогу кроз укључивање у туристичку понуду услуга водича у природи у фази када они буду успостављени, као и у идентификовању потреба туриста за овом врстом туристичке услуге.

Организације цивилног друштва свој допринос могу дати како у фази развоја програма обуке и послова водича, тако и касније у фази реализације.

У фази развоја поред улоге у заговарању увођења послова водича и успостављања програма обуке, ОЦД значајан допринос могу дати учешћем у развоју програма обуке, анимирању локалних становника за развој предузетништва – водича у природи, организацији и спровођењу обука. У фази имплементације поред промоције услуге водича, могу кроз своје програме и пројекте подржати развој наведених послова, као у развоју обједињене туристичке понуде у појединим подручјима.

Посебан допринос могу дати удружења која су иначе управљачи у заштићеним подручјима, као што је то на пример Покрет горана Сремеске Митровице, као управљач СРП „Засавица“.